

N. LUST

Prof. hodowli lasu Uniwersytetu w Gandawie, Belgia

Charakterystyka lasów i leśnictwa w Belgii

Characterization of Forests and Forestry in Belgium

Powierzchnia leśna

Inwentaryzacja lasu w Belgii przeprowadzana jest regularnie od 1846 r. Według ostatniej z 1970 roku, powierzchnia leśna wynosi 616.918 ha.

Występuje bardzo duże zróżnicowanie lesistości pomiędzy prowincjami Flandrią i Walonią. W pewnych rejonach Walonii lesistość przekracza nawet 50%, we Flandrii zaś wynosi ok. 10%. Niemniej zapotrzebowanie społeczne na lasy we Flandrii jest największe. We Flandrii większość lasów znajduje się w regionie la Campine na północnym wschodzie, gdzie występują gleby piaszczyste bardzo ubogie i często bardzo suche.

Pierwotne lasy Belgii były lasami liściastymi różnych typów. Przez wiele wieków, do XVIII, prowadzono wylesienia, lasy były niszczone i degradowane. Dźwiganie gospodarki leśnej nie licząc doraźnych działań rozpoczęło się dopiero w końcu XVIII wieku pod panowaniem austriackim.

Według pierwszej inwentaryzacji lasu z 1846 r. powierzchnia leśna wynosiła 485 000 ha i w 1865 r. spadła do najniższego poziomu osiągając 435 000 ha, tj. 14% pow. całego kraju. Od tego czasu lesistość bardzo szybko wzrastała a jakość lasów znacznie się zwiększyła pod względem zapasu na pniu i jakości drewna. Obecnie powierzchnia lasu jest stabilna i las chroniony jest przez prawo.

Średnia powierzchnia leśna przypadająca na jednego mieszkańca wynosi 7 arów i waha się od 1 ara do 1 ha na osobę.

Gatunki i sposoby prowadzenia drzewostanów

Do głównych zespołów leśnych w Belgii należą:

- dąbrowy (*Quercetum atlanticum*) występujące szczególnie na nizinach,
- grądy (*Querceto-Caripinetum medioeuropium*) w wyższych częściach Belgii,
- buczyny (*Carpineto-Fagetum*); najlepsze buczyny w Ardenach,

- kwaśne buczyny (*Luzulo-Fagetum*) na równinach powyżej 400 m,
- las dębowo-brzozowy (*Querceto-roboris-Betuletum*) we Flandrii na glebach ubogich i kwaśnych.

Sosna została wprowadzona w XV wieku, a znacznie później świerk. W pierwszej inwentaryzacji z 1846 r. iglaste występowały w ograniczonym rozmiarze — ok. 7%. Udział ich wzrastał i obecnie osiągnął 47%. Wśród gatunków iglastych dominuje świerk (65%), sosna zajmuje drugie miejsce (23%). Wzrasta udział sosny czarnej korsykańskiej i daglezji.

W ostatnich latach jednak wzrosło znaczenie gatunków liściastych zajmujących 53% pow. leśnej szczególnie w lasach publicznych. Zjawisko to jest konsekwencją rewaloryzacji ich własności ekologicznych, a jednocześnie niską odpornością lasów iglastych. Las nasienny zajmuje 39% powierzchni, las nasiennie-odroślowy 42% a las odroślowy — 19%. Las nasiennie-odroślowy występuje głównie w lasach prywatnych, najczęściej są to dąbrowy.

Las wysokopienny (nasienny) występuje na znacznej części lasów państwowych. W lasach tych przeważa buk i dąb. Gatunki domieszkowe zniknęły z większości belgijskich lasów. Jest to skutek specyficznego prawa serwitutu na rzecz okolicznej ludności obowiązującego w poprzednich wiekach.

Zapas drewna na pniu i pozyskanie

Zapas całkowity drewna na pniu oceniany jest w Belgii na około 71 mln m³, co odpowiada zapasowi średniemu 115 m³/ha. Jest to bardzo mało, mimo że podczas ostatnich dziesięcioleci zapas znacznie się zwiększył. Zapas ten odpowiada tylko 14-letniemu okresowi zapotrzebowania (ok. 5 mln m³ rocznie). Biorąc pod uwagę pozyskanie (roczne około 2,5 mln m³) zapas ten wystarczyłby na 28 lat.

TABELA 1
Procentowy udział zapasu drewna

Rodzaj drewna	Zapas w lasach		Zapas ogółem
	publicznych	prywatnych	
Liściaste	41	45	43
Iglaste	59	55	57

Lasy iglaste mają większy zapas (57%), pomimo że ich powierzchnia jest mniejsza (47%). Większa część (58%) tego zapasu znajduje się w lasach publicznych, które stanowią 45% lasów.

Dane tabeli 2 wskazują dobitnie na korzystny wpływ gospodarki państwowej administracji leśnej na podwyższenie zapasu. Zapas w lasach publicznych w m³/ha jest wyższy o 76% od zapasu w lasach prywatnych. W wielu lasach prywatnych zapas na pniu jest bardzo niski.

Z tabeli 3 wynika, że drewna iglastego pozyskuje się dwukrotnie więcej, pomimo że lasy iglaste zajmują mniejszą powierzchnię (47%). Wynika to między innymi z większego zapasu na pniu drzewostanów iglastych.

TABELA 2
Zapas średni na pniu w m³/ha

Rodzaj lasu	Zapas w m ³ /ha w lasach		Średnio
	publicznych	prywatnych	
Lasy liściaste	117	79	97
Lasy iglaste	200	100	143
Łącznie	152	86	115

TABELA 3
Pozyskiwanie roczne drewna w Belgii

Rodzaj pozyskiwanego drewna	Ilość pozyskiwanego drewna w m ³		
	iglaste	liściaste	razem
Grubizna	825 000	585 000	1 410 000
Drewno przemysłowe	780 000	150 000	930 000
Drewno opałowe	–	–	400 000
Razem	1 605 000	735 000	2 740 000

Z tabeli 4 wynikają następujące spostrzeżenia:

- spożycie roczne brutto drewna wynosi około 5 mln m³,
- mniej niż połowę spożycia rocznego (47%) zaspokaja produkcja drewna w Belgii,
- pomimo dużego deficytu drewna jego eksport jest znaczny (40% pozyskania).

Udział gospodarki drzewnej w dochodzie narodowym brutto wynosi około 1,5%, co jest zbliżone do udziału przemysłu tekstylnego. Zatrudnienie w lesie jest niewielkie, lecz w przemyśle drzewnym znajduje zatrudnienie około 45.000 osób, przy czym połowa w przemyśle meblowym.

TABELA 4
Krajowy bilans handlowy

Rodzaj drzew	Spożycie	Import	Ekspert	Saldo
Drewno grube	1 169 999	301 000	542 000	241 000
Drewno przemysłowe	3 838 000	3 301 000	343 000	-2 908 000
Łącznie	5 007 000	3 602 000	935 000	-2 667 000

Struktura własnościowa lasów

Lasy w Belgii dzielą się na prywatne i publiczne, wśród których wyróżnia się: państwowe, prowincjonalne, gminne i instytucji publicznych. Stan posiadania lasów przez poszczególnych właścicieli przedstawia tabela 5.

W skali krajowej oraz w regionie walońskim i brukselskim powierzchnia lasów publicznych i prywatnych jest zbliżona (po ok. 50%). Natomiast w regionie flamandzkim lasy prywatne zajmują około 70%.

Najliczniejszą grupę w lasach publicznych stanowi własność gminna, ok. 33%, następnie plasują się lasy państwowe 12%. W prywatnych lasach w Walonii 42,6% stanowią lasy

TABELA 5
Stan posiadania lasu w procentach

Lasy wg kategorii własności	Stan posiadania		
	ogółem	w regionach	
		flamandzkim	walońskim i brukselskim
Prywatne	54,4	69,2	48,5
Publiczne, w tym:	47,6	30,8	51,5
państwowe	12,2	11,6	12,5
prowincjonalne	0,5	0,9	0,3
gminne	33,1	14,4	37,4
instytucji publicznych	1,8	3,9	1,3

liściaste, wśród których las odroślowy stanowi 21,9%, las połączony 42,4%, las wysoki-pienny 28,6%, a plantacje topolowe 7,2%. Pozostałe 53,8% lasów prywatnych zajmują lasy iglaste, w których aż 82% stanowi świerk. Od 1846 r. można zauważyć pewną ewolucję w stanie posiadania, a mianowicie wzrasta powierzchnia lasów publicznych.

Charakterystyczną cechą lasów belgijskich jest ich rozdrobnienie. W sumie jest ponad sto tysięcy właścicieli prywatnych, z których na każdego średnio przypada 3,1 ha lasu. Jednak prawie 70% tych właścicieli posiada las o powierzchni mniejszej od 1 ha.

Funkcje lasu

Funkcje lasu nie są ustalone przepisami. Ogólnie wymienia się funkcje: ekonomiczną, biologiczną, ochronną, ekologiczną oraz socjalną i oświatową. Dotychczas las traktowany był jako powierzchnia produkcyjna z głównym celem jak największej produkcji drewna. To wyjaśnia podejmowane sposoby zwiększenia produkcji za pomocą między innymi przekształcenia lasów liściastych, zakładania upraw — plantacji iglastych o szybkim przyroście. W efekcie dążenia do produkcji maksymalnej wynikły problemy jej ciągłości i stabilności. Współczesna hodowla lasu, jak i ochrona, akcentują aspekty ekologiczne lasów i podkreślają walory lasów mieszanych i różnowiekowych, o zróżnicowanej strukturze, znaczenie preferencji gatunków rodzimych. Ochrona przyrody akcentuje znaczenie fauny i flory, przeciwstawia się funkcji ekonomicznej w pozyskiwaniu, jak i funkcji rekreacyjnej, melioracjom, budowie dróg, plantacjom topoli i zalesieniom dolin.

Oficjalnie w Belgii nie ma rezerwatów leśnych, pomimo że ustawa o ochronie przyrody z 1973 r. przewiduje tworzenie rezerwatów. Ochronna funkcja lasów jest doceniona nawet w takim kraju nizinnym jakim jest Belgia. Las jest bardzo użyteczny w wielu miejscach do

utrzymania gleby i właściwej gospodarki wodnej. Las odgrywa również ważną rolę w walce z zanieczyszczeniem atmosfery.

Wstęp do lasu był zabroniony przez prawo leśne z 1854 r., jednak od 1970 r. znaczną część lasów publicznych udostępniono. Rekreacja w lasach nabrała znaczenia, szczególnie we Flandrii — regionie o dużym zagęszczeniu ludności. W wielu lasach w związku z nasileniem ruchu rekreacyjnego powstały znaczne szkody.

Polityka leśna

Polityka leśna, realizowana przez Ministerstwo Rolnictwa była aż do 1974 r. jednolita dla całej Belgii. Generalnie można stwierdzić, że zainteresowanie Ministerstwa leśnictwem było niewielkie i przy tym ograniczające się do lasów świerkowych w Ardenach. Zdecydowana zmiana nastąpiła po regionalizacji kraju w 1974 r., wraz z którą sprawy polityki leśnej powierzono regionom. Każdy z trzech regionów prowadzi własną politykę leśną.

Tymczasowo Kodeks Leśny z 1854 r. jest jeszcze ważny dla całego kraju. Prawo to dotyczy jednak tylko lasów publicznych. Od kilku lat regiony przygotowują własne prawodawstwo.

Obecnie prowadzona jest wspólna dyskusja dotycząca relacji między rolnictwem a leśnictwem. Dyskusja ta jest częścią polityki rolnej Wspólnego Rynku, w ramach której próbuje się z jednej strony ograniczać produkcję rolną przez zmniejszenie terenów zagospodarowanych rolniczo, a z drugiej — zmniejszyć deficyt drewna przez zalesienie terenów rolniczych. Belgijskie Ministerstwo Rolnictwa jest przeciwnie takiej polityce i subwencjonuje tylko rolnictwo. Administracja leśna nie jest zainteresowana zalesianiem, jednocześnie nie oczekuje się, aby dużo gruntów rolnych zostało przeznaczonych do zalesienia. Dlatego też celowe jest udzielenie większej pomocy obecnym właścicielom leśnym.

Kształcenie i badania leśne w Belgii prowadzone są na średnim poziomie. W czterech uniwersytetach znajdują się oddziały leśne: dwa we Flandrii (Gand i Louvain-la-Neuve) i dwa w Walonii (Geombioux i Louvain). Jest także Instytut Badawczy w Greonedaal i Stacja Badawcza Upraw Agronomicznych w Grammont.

Tymczasem brak jest środków na badania leśne podstawowe i stosowane. Należy również zaznaczyć, że nauczanie techników i robotników leśnych nie jest doskonałe.

Zagrożenia

Głównym celem leśnictwa jest zachowanie lasów. Dlatego wylesienie jest regulowane prawem. Jednak w ostatnich latach dużo lasów zostało rozparcelowanych, sprzedanych i wyciętych, przede wszystkim dla budownictwa. Z tego powodu lasy wokół miast zostały zniszczone.

Parcelowanie lasów jest w znacznej części następstwem prawa do sukcesji. Znaczna liczba właścicieli nie jest zainteresowana ich odziedziczeniem. Lasy są najczęściej sprzedawane lub wycinane zrębem zupełnym.

Skład gatunkowy jak i struktura lasów są bardzo niekorzystne. Drzewostany są jednowiekowe i jednogatunkowe, powstałe często z gatunków obcych na niedobrych siedliskach,

niewłaściwie pielęgnowane. Wszystko to prowadzi do zachwiania równowagi ekologicznej, co wyraża się okresowym występowaniem klęsk.

Na szczęście nie ma jeszcze, z wyjątkiem kilku lokalnych przypadków, obumierania lasów, jak to ma miejsce w Europie centralnej. Brak jest wyraźnych szkód spowodowanych zanieczyszczeniem powietrza. Prowadzone są studia nad kształtowaniem się witalności drzew, które wykazały że duża ich część, bowiem aż 50%, wykazuje niekorzystne objawy. Warunki zarówno klimatyczne jak i biotyczne mogą tu odgrywać znaczną rolę.

Zwierzęta łowne i polowania nie mają w Belgii takiego znaczenia jak w innych krajach europejskich. Zwierzyna może jednak powodować znaczne szkody w uprawach (króliki, sarny, jelenie). Środki zaradcze dosyć kosztowne, powinny jednak być brane pod uwagę zwłaszcza dla ochrony młodych upraw.

Tłumaczyli Gerard Burzyński i Kazimierz Pienkos

Summary

The paper contains data concerning area, structure of distribution of forests in Belgium, mean forest area per inhabitant, occurrence of tree species and forest associations, growing stock, annual amount of wood harvesting, ownership structure of forest areas, functions of forest, forest policy and occurring threats to forests.